

Summary
I.O.Gryaznov

Individual approach of a pedagogue to the students of higher educational institutions as one of the ways of increase of effectivity of education-upbringing process

The author of the article examines the problem of formation of individual approach of a pedagogue to the students of higher educational institutions. The results of experimental work as for increasing of effectivity of the individual approach are shown, pedagogical methods and ways which are used when realizing the individual approach to the students are analysed.

Key words: individual approach, students, higher educational institution.

Дата надходження статті до редакції

„4” квітня 2007р.

УДК 371. 11(477)

В.В.ГУМЕНЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються такі основні стратегічні напрями діяльності керівників освітніх закладів в умовах інформатизації суспільства і його складової – освіти, як створення інформаційної інфраструктури закладу, цілеспрямований розвиток інформаційно-освітнього простору, формування і розвиток інформаційної культури учасників навчально-виховного процесу. Дається характеристика цих напрямів та шляхи їх реалізації.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційні ресурси, інформатизація освіти, інформаційне середовище, інформаційно-освітній простір, інформаційна інфраструктура закладу освіти, інформаційна культура, інформаційна грамотність.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Динамічні зміни соціально-економічної ситуації в світі, які призвели до формування інформаційного суспільства, вимагають переосмислення завдань освіти і необхідність вибору керівниками освітніх закладів стратегічних напрямів діяльності щодо інформатизації навчально-виховного та управлінського процесів, розвитку інформаційної грамотності учасників педагогічної системи, формування їх інформаційної культури.

Дослідники називають дві формальні ознаки процесу формування інформаційної епохи: по-перше, більше половини трудових ресурсів суспільства зайнято в продукуванні та споживанні інформації; по-друге, побудована система глобальної комунікації, до якої відкрито доступ для всіх бажаючих завдяки засобам обчислювальної техніки [2, 122-131].

Функціонуюча в людському співтоваристві інформація росте експотенціально, зі стрибками, що пов'язано з появою усе більш і більш нових способів її поширення і збереження. Спостерігається і лавиноподібне наростання потужності глобальних комп'ютерних мереж, глобально-космічних засобів телекомунікацій, тобто таких компонентів глобальних інформаційних засобів, як теленетика і телематика, що породили нові науково-технічні галузі інформології і привели до появи нового віртуального світу людини – кіберпростору.

Все це визначає розвиток інформаційного середовища, інформаційно-освітнього простору та висуває особливі вимоги до такого аспекту, як управління інформаційними процесами в суспільстві та освіті.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблеми інформаційного середовища, інформаційно-освітнього простору, інформатизації освіти тільки стають предметом досліджень у нашій науці. Безперечно, що вони ґрунтуються на концептуальних ідеях теорії інформаційного суспільства, основу якої заклали З.Бжезінський, Д.Белл, Е.Тоффлер та ін. Становлення інформаційного суспільства та інформаційне освітнє середовище досліджують М.І.Башмаков, К.Корсак, Н.А.Поздняков, Н.А.Резник, А.Д.Урсул.

Питання інформатизації освіти, створення та функціонування систем управління інформаційними процесами, інформаційними базами даних в освіті розглядають у своїх працях В.Ю.Биков, В.Д.Руденко, В.В.Гуменюк, М.З.Згуровський, Л.Н.Забродська, Н.Д.Панкратова, В.А.Ізвозчиков, Л.М.Калініна. Окремі аспекти розвитку інформаційної культури досліджують Г.Г.Воробйов, В.Ю.Мілітарьов, Є.П.Смірнов, А.Л.Столяревська та ін.

Формулювання цілей статті... Системні ж дослідження з питань діяльності керівників щодо створення інформаційної інфраструктури в закладі освіти, формування та розвитку інформаційної культури суб'єктів як єдності інформаційної спроможності та творчої інформаційної діяльності, що реалізуються в інформаційно-освітньому просторі, в інформаційній взаємодії суб'єктів управління у процесі створення, зберігання, перетворення, передавання, сприймання, використання інформації, поки що не здійснені. Водночас, виникнення інформаційного суспільства і наростання ери інформаційної цивілізації з її телематичними мережами і засобами масової комунікації, інформатизація всіх сфер суспільства, висувають особливі вимоги до цих аспектів.

Відтак, метою даної статті є визначення стратегічних напрямів діяльності керівників в умовах інформатизації суспільства, реалізація яких забезпечила б швидку адаптацію суб'єктів до життя в інформаційному суспільстві та ефективність інформаційної взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу... Інформаційне суспільство – період розвитку людства, спрямований на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх суспільно-значимих галузях діяльності. Поступ Європи до інформаційного суспільства, в якому основним ресурсом є інформація, а діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку, було проголошено у 1993 році Комісією Європейського Союзу [1, 3].

Під інформаційним суспільством розуміється історична фаза розвитку цивілізації, життя і діяльність людини в якій насамперед пов'язані зі створенням, переробкою і використанням інформації. За сучасними уявленнями інформація є атрибутом усієї матерії на рівні категорій уявлень про світ - така ж основна категорія, як простір, час, матерія, енергія [4, 14].

Інформаційне суспільство характеризується основними ознаками:

- широким поширенням інформаційних технологій у матеріальному і нематеріальному виробництві, в галузі науки й освіти;
- перетворенням інформації в ресурс суспільства поряд із природними ресурсами;
- вільною циркуляцією інформації в суспільстві;
- створенням наукомістких технологій на базі нових інформаційних технологій;
- формуванням нових глобальних систем беззупинної дистанційної і локалізованої освіти з використанням мережевих інформаційних технологій [2, 122 -131].

За умов формування інформаційного суспільства пріоритетними завданнями керівників освіти є інформатизація навчально-виховного та управлінського процесів, тобто створення інформаційної інфраструктури освітніх систем, цілеспрямований розвиток інформаційно-освітнього простору та інформаційної культури учасників навчально-виховного процесу.

У концепції Національної програми інформатизації сутність інформатизації системи освіти трактується як упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих, управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації; удосконалення форм і змісту навчально-виховного процесу шляхом упровадження комп'ютерних методів навчання і тестування. В інформатизації навчального закладу виділяють декілька взаємопов'язаних процесів: інформатизація навчально-виховного процесу, інформатизація управлінської діяльності, управління інформатизацією.

Реальність сьогодні така, що кожна освітня система повинна мати своє специфічне (авторське) *інформаційно-освітнє середовище* як компонент сучасної педагогічної системи і одночасно інформаційно-освітнього простору регіону, країни, свою *модель інформатизації*, високий *рівень інформаційної культури суб'єктів*. Зупинимося на кожній з цих позицій.

Дослідження проблем інформаційного середовища та інформаційно-освітнього простору ґрунтуються на концептуальних ідеях теорії інформаційного суспільства, основу якої заклали З.Бжезінський, Д.Белл, Е.Тоффлер та ін. [7; 8].

Розуміння інформаційної картини світу, раціональний аналіз і використання інформаційних потоків, прямих і зворотних інформаційних зв'язків (з метою адаптації до навколишнього світу і впливу на нього) виступають необхідними компонентами управління освітою, інформаційної культури учасників навчально-виховного процесу.

Інформаційна картина світу – це узагальнення наукової картини світу в епоху інформаційної цивілізації. Природно припустити, що всі конкретні та загальні наукові картини світу є компонентами його найбільш загальної інформаційної картини, тільки викладені на специфічній інформаційній мові.

В широкому розумінні інформаційна картина світу – це сукупність інформації, яка дозволяє адекватно сприймати оточуючий об'єктивний світ та взаємодіяти з ним, вибирати власний інформаційний простір та власну інформаційну сферу, через яку за допомогою системи прямих та зворотних інформаційних зв'язків впливати на природу і суспільство, розв'язувати масу проблем, включаючи глобальні [3, 19].

Інформаційно-освітній простір виступає конструктивною основою побудови такого навчально-виховного процесу, який задовольняв би сьогоденні вимоги до освіти, реалізацію ідеї безперервної освіти та мотиваційно-цільової готовності суб'єктів до неї. Він розглядається науковцями не як теоретична абстракція, а як така конструкція, що відповідає практичним потребам і виступає в різних формах, зокрема це:

- фізичний загальний інформаційний простір, який дає можливість суб'єктам кооперуватися один з одним на основі розуміння загального контексту, – це простір спільної навчальної діяльності в середовищі сучасних засобів нових інформаційних технологій в освіті, електронно-комунікативні системи, засоби і технології освіти;
- віртуальний простір гіпертекстів, семантичних взаємозв'язків понять і тезаурусів (психологи стверджують, що людина просто повинна час від часу йти в такий простір, але ненадовго);
- ієрархічні системи простору в категоріях їх загального (глобальні мережі), особливого (регіональні мережі), одиничного (локальні мережі).

Серед компонентів інформаційно-освітнього простору виділяються предметні й педагогічні парадигми. Досвідчений учитель-предметник, спілкуючись з учнями, поступово створює образ предмета, деяку систему поглядів, типажів сприйняття реальності, образ і стиль мислення, тобто – парадигму предмета.

Предметні парадигми відбиті у формі та структурі дидактичних комплексів. Під дидактичним комплексом розуміється набір дидактичних матеріалів, об'єднаних чіткою дидактичною метою, твердою структурою, що адекватно відбиває ціль, відпрацьованою методикою його складання, обробки результатів, включення в навчальний процес.

Педагогічні парадигми характеризують деякі типи поглядів на процеси навчання, явні чи приховані правила взаємодії вчителя й учнів.

До них відносяться, наприклад:

- парадигма проблемного навчання (нові знання формується тільки після усвідомлення протиріччя між системою знань і фактами, які у неї не вкладаються);
- парадигма дослідження (абстрактними поняттями, закономірностями можна опанувати в процесі діяльності з реальними об'єктами, які опосередковують ці поняття і закони);
- парадигми програмованого навчання, змагання, колективного та індивідуального навчання, індуктивного та дедуктивного навчання, трудового навчання, умовних рефлексів, рефлексії, запам'ятовування;
- парадигми мовної, особистісно-гуманітарної і багато інших [4, 32-33].

Орієнтація в інформаційно-освітньому просторі дозволяє керівнику свідомо організовувати інформаційне середовище навколо навчального закладу і відповідне середовище всередині нього.

За визначенням В.А.Ізвозчикова, інформаційне середовище – це система засобів спілкування з людським знанням, що служить як для збереження, структурування і представлення інформації, що складає зміст накопиченого знання, так і для її передачі, переробки і збагачення [4, 32].

Основними завданнями управління освітою, пов'язаними зі створенням інформаційного середовища, є:

- забезпечення безперервної багаторівневої шкільної, вузівської, академічної освіти на основі більш тісної міжпредметної узгодженості тем і розділів, що вивчаються;
- забезпечення більш тісного зв'язку з виробництвом, особливо в старших класах школи, вузах, аспірантурах;
- забезпечення функціонування в освітньому процесі насамперед таких наукових знань, засобів навчання, освітніх технологій і методик, дисциплін і курсів, які здатні бачити і використовувати механізми самоорганізації і саморозвитку явищ і процесів;
- забезпечення інтенсифікації та оптимізації процесу навчання на основі більш широкого впровадження засобів і методів нових інформаційних технологій;
- забезпечення нової концептуальної методології створення і функціонування повного інформаційного середовища освітнього закладу.

Одним із головних факторів розвитку інформаційно-освітнього середовища є інформатизація педагогічних систем. Інформатизація закладу освіти – процес побудови його

інформаційної інфраструктури, включення в інформаційну інфраструктуру суспільства, засвоєння і використання ним повною мірою інформаційних ресурсів.

Інформатизацію суспільства часто розглядають як процес комп'ютеризації, медіатації, інтелектуалізації [8]. Це стосується й освіти з її інформаційно-освітнім простором.

Інформаційна інфраструктура бачиться як комплекс електронно-комунікативних засобів, систем і технологій навчання з урахуванням не тільки матеріальних, але і людських ресурсів, які підпорядковані освітньому процесу і забезпечують умови його життєдіяльності та розвитку.

Суб'єкти управління, створюючи інформаційну інфраструктуру педагогічної системи, повинні орієнтуватися на такі її основні функції:

- управління інформаційними ресурсами;
- загальна обробка інформаційних матеріалів, їх перетворення й оформлення;
- локальне збереження інформаційних даних;
- електронна пошта;
- персональна обробка інформації;
- створення інформаційних матеріалів, відтворення та їх поліграфічне чи відео розмноження;
- поєднання вербальної та електронної комунікацій;
- обмін інформацією між базами даних;
- ввід даних, ведення персональних баз даних;
- генерація звітів по обробці даних;
- контроль за організацією навчального процесу;
- передача інформаційних матеріалів;
- забезпечення різноманіття в наочному представленні даних;
- робота із засобами інформаційних технологій;
- служба консалтингу;
- обмін локальною та персоналізованою інформацією;
- служба телекомунікацій.

Перелік функцій інформаційної інфраструктури освітньої системи не претендує на вичерпність і може доповнюватися.

Важливим компонентом інформаційної інфраструктури та засобом розширення інформаційно-освітнього простору сьогодні виступає всевітня комп'ютерна мережа Інтернет. Інтернет самостійно з усіма своїми зв'язками, ресурсами, можливостями і функціями розглядається науковцями як модель інформаційної картини світу, оскільки модель – це будь-який уявний чи предметний, математичний чи технічний інформаційний образ, як правило, гомоморфний образ реальних тіл, явищ, процесів, систем, що заміщає чи імітує їхню структуру, функції, поведіння [2].

Для широкого використання Інтернету в інформаційному освітньому просторі, на думку В.А.Ізвозчикова, необхідно створити такі умови:

- забезпечити адаптацію суб'єктів освітнього процесу до використання засобів глобальної комп'ютерної мережі;
- розуміння, усвідомлення необхідності використання інформаційних потоків глобальної комп'ютерної мережі;
- достатньо чітке уявлення про характер всіх істотних наслідків переходу на новий рівень інформаційної взаємодії;
- подолання людського консерватизму [4, 34-35].

Розумне використання інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій в освіті можливе за умови високого рівня розвитку інформаційної культури учасників навчально-виховного процесу. Під **інформаційною культурою** розуміють, перш за все, рівень розвитку інформаційних зв'язків у суспільстві та характеристику інформаційної діяльності людей. **Інформаційна культура** – це система правил поведіння людини в інформаційному суспільстві, критерій рівня розуміння і сприйняття світу, адекватного визначення людиною свого місця в ньому.

Інформаційна культура трактується також як єдність інформаційної спроможності та творчої інформаційної діяльності, що реалізуються в інформаційній взаємодії суб'єктів у процесі створення, зберігання, перетворення, передавання, сприймання, використання інформації в суспільстві.

Як бачимо, поняття „інформаційна культура” не тільки визначено, але й активно розвивається наукою. Однак очевидно, що впроваджується воно в управлінські та педагогічні процеси ще недостатньо, хоча інформаційна культура громадянина повинна стати відповідною

точкою для будь-яких концепцій в освіті та в галузі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Створення умов для формування та розвитку інформаційної культури суб'єктів педагогічної системи – ще один пріоритетний напрям управлінської діяльності в умовах переходу до інформаційного суспільства.

Становлення інформаційної культури відбувається в процесі навчання та професійної діяльності людини через їх інформаційний компонент. Інформаційна культура керівника і педагога пов'язана з оволодінням ними електронно-комунікативними системами, засобами і технологіями освіти населення, навчання школярів, пошуку інформації. Навчання інформаційним технологіям є умовою ефективного доступу до інформаційних ресурсів. Як зазначає С.Ніколаєнко, „одне з головних завдань освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства – навчити учнів і студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у прискоренні підготовки викладачів і фахівців у сфері ІКТ, в оснащенні закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою, педагогічними програмними засобами, електронними підручниками тощо. Від вирішення цього завдання визначальною мірою залежатиме розвиток країни” [6, 47].

Важливою складовою інформаційної культури є інформаційна грамотність суб'єкта. Поняття інформаційної грамотності містить у собі такі компоненти:

- володіння основними навичками придбання інформації в автоматизованих системах і збереження власної інформації;
- знання системи послуг для одержання поточної і ретроспективної інформації, регулярне звертання до неї;
- здатність оцінити цінність, ефективність і надійність інформації, отриманої з різних джерел, для задоволення різних інформаційних потреб.

Проте на сьогодні в нашій освіті відсутні стандарти інформаційної грамотності. А для системного виховання інформаційної культури на різних стадіях освітнього процесу важливо визначити зміст поняття „інформаційна грамотність”, його об'єм для різних освітніх рівнів, перелік знань і навичок, які забезпечували б готовність громадян до життя в інформаційному суспільстві.

Інформаційна культура педагога виявляється в системному типі педагогічного спілкування, у вільному входженні до інформаційного буття педагогічного і загального інформаційного простору, в конструюванні інформаційного педагогічного середовища, у виявленні прямих і зворотних інформаційних зв'язків, у звільненні людини від рутинної інтелектуальної роботи, в умінні конструювати, аналізувати і використовувати інформаційні (у тому числі й обчислювальні) моделі, у розкритті нових можливостей самоосвіти і саморозвитку, беззупинного утворення, рефлексії в людино-машинних системах стосовно себе і до своєї індивідуальної інформаційної сфери, у засвоєнні інформаційної картини світу в цілому та в окремих проявах.

Висновки... Реалізація зазначених стратегічних напрямів діяльності керівників сприятиме забезпеченню інформаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, орієнтацію та самореалізацію кожної особистості в інформаційному суспільстві. Яким би не уявлявся хронотип закладу освіти, в умовах інформаційного суспільства та покликаного ним процесу інформатизації усіх сфер життя, – він не може не включати в себе інформаційно-освітнього середовища, власного інформаційного простору, зв'язаного засобами теленетики з регіональними і світовими мережами, середовищами, просторами. Це стосується будь-яких освітніх закладів. Оскільки інформація – це і є сама цивілізація, тому, що вона найбільш загальна категорія світорозуміння, світогляду, гносеології, науки і культури. А сучасні засоби її доставки, кодування, виробництва, збереження, використання – інформаційні технології – перетворюють освіту в справжню систему забезпечення суб'єктів новими знаннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Європа на шляху до інформаційного суспільства / Матеріали європейської комісії 1994-1995 р.р. – К.: Держкомзв'язку та інформатизації України, 2000. – С.3.
2. Згуровский М.З., Панкратова Н.Д. Проблемы и тенденции развития информационных технологий образования в Украине //Вестник МАНВШ №3 (9). – М., 1999. – С.122-131.
3. Извозчиков В.А. Инфоносферная эдукология: новые информационные технологии обучения. – СПб.: Образование, 1991. – 124с.
4. Извозчиков В.А. Школа информационной цивилизации „Интеллект-XXI”. – М.: Просвещение, 2002. – 108 с.
5. Корсак К. Поиски компаса и указателей для образования в новом тысячелетии //Народное образование. – 2002. – №7. – С. 61-68.
6. Ніколаєнко С. В освіті – інформаційна революція //Директор школи. Україна. – 2006. – №2. – С.46-49.
7. Тофлер Э. Третья волна. – М.: ООО „Фирма „Изд. АТС”, 1999. – 784 с.
8. Урсул А.Д. Становление информационного общества и модель опережающего образования // НТИ. Сер.1. – 1997. – С.1-11.

Анотація

В.В.Гуменюк

Стратегические направления деятельности руководителей учебных учреждений в условиях информатизации общества

Раскрываются такие стратегические направления деятельности руководителей учебных учреждений, как создание информационной инфраструктуры учреждения, целенаправленное развитие информационно-образовательного пространства, формирование и развитие информационной культуры участников учебно-воспитательного процесса. Дается характеристика и пути реализации этих направлений деятельности.

Ключевые слова: информационное общество, информационные ресурсы, информатизация образования, информационная среда, информационно-образовательное пространство, информационная инфраструктура учебного заведения, информационная культура, информационная грамотность.

Summary

V.V.Humenyuk

Strategical directions of educational managers' activity concerning conditions of a society informatization

Strategical directions of educational managers' activity, dealing with such a goal in conditions of society informatization are revealed as: working of informational infrastructure of educational establishment, goal-directed development of informational sphere, formation and development of informational culture of members in educational process. Characterization and ways of implementation of these directions are given.

Key words: informational society, informational resources, informatization of education, informational sphere, information-educational surrounding, informational infrastructure of educational institution, informational culture, informational literacy.

Дата надходження статті до редакції

„30” січня _____ 200_р.

УДК 371.134 (045)

І.М.ДАРМАНСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

СТУПЕНЕВА ОСВІТА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розглядається ступеневість як принцип здобуття освіти. Для кращого розуміння даного поняття автором наведені приклади її реалізації в історичному аспекті.

Ключові слова: ступенева освіта, ступеневість, підготовка фахівців.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Кожна людина здобуває свої знання, вміння та навички поступово, опираючись на раніше отримані. Підготовка педагогічних кадрів теж здійснюється поступово і носить характер ступеневості. Зміст цієї підготовки залежить від багатьох факторів, таких як:

- політики держави щодо рівня актуальності та напрямів розвитку освіти і виховання майбутніх фахівців народного господарства та населення;
- рівня розвитку галузевого законодавства;
- стану міжнародно-правового законодавства у сфері освіти;
- рівня наукового і методичного забезпечення процесу викладання навчальних дисциплін;
- специфіки напрямів функціонування галузі;
- вимог законодавчих актів організації фахової підготовки на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях;
- загального змісту навчального плану фахової підготовки спеціаліста відповідного профілю.

Вказані нами фактори здійснюють безпосередній вплив на кожний ступінь здобуття освіти.

Формулювання цілей статті... Метою статті є показати і довести на історичних прикладах існування ступеневої освіти в минулому, яка дійшла до наших часів і відображена в нормативно-правових актах України.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... В сфері освіти науковці почали говорити про ступеневість тоді, коли освітньо-кваліфікаційні рівні „молодший спеціаліст” – „бакалавр” – „спеціаліст” – „магістр” з’явилися в законодавчих документах. На законодавчому, офіційному рівні ступеневість з’явилась в Законі України „Про освіту” в редакції 1996 року, на основі якого були прийняті: Закон України “Про вищу освіту”, Постанова Кабінету Міністрів України №507 „Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями”, Постанова Кабінету Міністрів України №65 „Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу підготовку), Національна програма „Вчитель”. Принципи ступеневості, які відображені в зазначених документах, також є